

Retrospektív adatbázis és külföldi hungarikumok

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciójának vezetősége felkérte **Berke Barnabásné**t, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) fősztályvezetőjét, hogy az ezévi első szekcióján tartson előadást egy sokunkat érdeklő témáról, a **retrospektív konverzióról**.

Az előadás magának a fogalomnak a megvilágításával kezdődött. Retrospektív konverzió olyan számítógépes adatbázis létrehozását értjük, amikor egy adott könyvtár állományának feldolgozása

- vagy valahol már meglévő számítógépes rekordok áttöltésével,
- vagy a meglévő (cédula)katalógusok tételeinek rögzítésével,
- vagy a meglévő (cédula)katalógusok tételeinek szkennelésével (tehát kvázi automatikusan) történik.

Minthogy mindegyik verzióknak van előnye és hátránya, elfogadott és ajánlott gyakorlat a fentiek kombinációja.

Az OSZK – annak tudatában, hogy teljes állományának számítógépes feltárása nemzeti könyvtári feladat – már 1993-ban és 1994-ben átfogó elemzést készített ebben a témában. A 300-400 millióra becsült költség megghiúsította a megvalósításnak még a tervezését is. Így a szekcióján résztvevői a program újfajta megközelítését ismerhették meg. Az előadó áttekintést adott azokról a számítógépes munkálatokról és eredményekről, amelyek a leendő retrospektív konverzió szempontjából kiindulópontok lehetnek, valamint azokról a teendőkről, amelyek egy átfogó számítógépes katalógus létrehozásához elengedhetetlenek. A nemzeti könyvtár új számítógépes rendszerébe, amely az Amicus nevű szoftver bevezetésével lép életbe, konvertálni kell a meglévő számítógépes adatbázisokat. Ezt követően legfontosabb az egységesített besorolási adatállományok létrehozása, majd az 1987 előtt feldolgozott könyvek tételeihez a hiányzó OSZK raktári jelzetek és példányadatok hozzárendelése. Ezután következhet a tulajdonképpeni retrokonverzió, az előadó javaslata szerint ez az OSZK raktári helyrajzi katalógusaiban levő adatok bevitelével történhet. A résztvevők megismerkedhettek a további részletekkel, amelyek az elképzelést és megvalósíthatóságát alátámasztják.

A hozzászólásokból kiderült, hogy korántsem egységes a szakma véleménye a retrospektív konverziós munkálatok egyes munkafolyamatait illetően. Volt, aki a rögzítést külső céggel végeztetné, s a könyvtárosi szakértelmet a revízióra tartaná fenn. Mások szerint már a rögzítésnél szükség van szakértelmre, hiszen ebben a munkafázisban szellemi konverzió is történik. A hozzászólók véleménye egyértelműen az volt, hogy a könyvtárak jogos igénye a számítógépes feldolgozással feltárt, áttölthető nemzeti impresszum. Ennek megvalósításához a szakma

támogatását megfelelő fórumokon ki kell nyilvánítani. Az előadás teljes szövege megjelenik a Könyvtári Figyelő következő számában, így a szekcióülésen elhangzott gondolatok tágabb teret kapnak.

A jövőképet felvázoló előadás után az OSZK új WWW szolgáltatásait ismerhettük meg Kovács Ilona osztályvezető bemutatásában. A *Hungarika WWW* a külföldi, jelentősebb hungarika-anyagot őrző könyvtárakat mutatja be. Elsődlegesen országok, majd városok szerint kereshetünk. A városneveken belül betűrendben található az azon könyvtárak nevei, amelyek hungarika anyaggal rendelkeznek. A könyvtárak közül valamelyiket kiválasztva megkapjuk az adott könyvtárnak a – patriotika témában – legfontosabb adatait.

A *Hungarika Információ* a határainkon túl élő magyarok tudományos, kulturális tevékenységéről ad tájékoztatást. Nem csupán a szerzői, hanem a területi és tartalmi hungarikumok széles körét is feltárja.

A *Hungarika Névkataszter* a tájékoztató szerint magyar biográfiai index. Életrajzi adatokat közöl, megnevezve ezek forrását is. Azonos adatok alapján az adatbázisból bizonyos csoportok alakíthatók ki, így például összeállítható egy adott tudományterületen tevékenykedők névsora.

Mindhárom adatbázis elérhető az OSZK honlapján, URL cím: <http://www.oszk.hu>.

Nagy Anikó

Bettina, Martina meg a Reading Today

A maga egészében a művészet szabad, arcátlan, felelőtlen, és mini mondotum, a mozgás intenzív, szinte lázas. Engem egy kígyóbőrre emlékeztet, amelyen hangyák nyüzsgönek. A kígyó már rég meghalt, felzabálták, megfosztották mérgétől, de a bőre mozog.

Az ember szabad lett. Iszonyúan, félelmetesen szabad. A vallást és a művészetet már csupán érzelmi okok tartják életben. Nem más ez, mint konvencionális udvariasság a múlt iránt, vagy bizonyos jóindulatú segítőkészség kortársaink iránt, akik egyre idegesebben vergődnek a szórakozások civilizációjában.

Ingmar Bergman: A kígyó bőre (1967)

Ebes község, Debrecentől 20 km-re, február 24, Mátyás napja, verőfény, hihetetlenül korai meleg, szinte kabát se kell. Gyülekezünk az általános iskola egyik tantermében, ahol csillogó szemű, ropogásra vasalt blúzokat, ingeket viselő, vasárnapi öltözetű alsósok érkeznek a mamák, a nagymamák és pedagógusaik kíséretében (egy apuka is feltűnik), mert mesemondó verseny kezdődik 2 órakor. Az ablakból éppen a fél éve felavatott (nem újjáépített) református templom zömök, erőt sugárzó tornyára látunk rá, s a harang is megszólal (bizonyára temetnek). Csaknem négy és félszáz év után lehetett itt újra templomot állítani, hiszen a törökdúlás az Árpád-kori falut eltüntette a föld színéről, majd a 150 évi sanyargatás alatt s nyomán a közismert mezővárosi fejlődés tanyavilággá alakította az egykori községet s annak határát. Csak az emlékezetes 1945-ös radi-

kális társadalmi változások eredményeként osztottak itt földet az egykori cselédeknek, napszámosoknak, s épült újra a falu, majd szerveződött meg a termelőszövetkezet, hogy végül az inga visszalendüléseként is értelmezhető, 1989-es események nyomán a falu lassanként ismét magára találva, 1997 augusztusában a csaknem ötszázadnyi kihagyás után ismét felállítsa az égre mutató ujj szimbólumaként felfogható templomtornyot, ahol az iskola tanulói már 1997 karácsonyán betlehemes játékkal és énekkari szerepléssel gazdagították az ünnepi istentiszteletet.

Még néhány pillanatra a haragszó teszi nehezebben érthetővé a köszöntő szavakat, de máris zavar nélkül perdülnek középre az elsősök: Éva, Sándor, Szilvi, Erik, Nóra, Anita és a többiek, hallgatjuk a népmesék sorát, közben egy-egy Mészöly Miklós és Zelk Zoltán szöveget. A varázslat észrevétlenné teszi az idő futását, lassan szürkül, mire mind a 29 produkciót meghallgatjuk. Boldogan ítéljük oda a megosztott első díjat (a 3. és 4. osztályosok kategóriájában) Bettinának „A pletykás asszony”-ért, Martinának („Haragszik-e gazduram?”), ezüstérmesek lesznek Kitti és Anita, de jut azért dicséret és elismerés, meleg kézfogás, méltató szavak és anyai ölelés Zsuzsának, Tibornak, Erzsébetnek, Józsefnek, Csillának és Árpádnak is. Talán a legtöbb elismerő gesztust az első osztályos Veres Erik kapja, aki a jóval érettebb Martina és Bertina szintjén, teljes átéléssel, józú derűvel, arcjátékkal, gesztusokkal kísértén mondja a ravasz kiskakas történetét.

Dicsérem az igazgató úr és a kedves kolleginák, no meg a szülők fáradozását, biztatom a kicsiket a mese belső békét és derűt teremtő erejének ismételt megtapasztalására, s közben érdeklődöm a legjobbak várható szereplésének jövőbeni idejéről. Szinte nem is értik: megyei döntő? Itt nincs ilyen! Pedig a 29 apróságból 5-6 fő olyan tehetséggel, felkészültséggel lepott meg mindnyájunkat, ami bizony akármelyik tv-csatorna főműsorában is nagy figyelmet kelthetne! Ámulhatna az ország! Itt vannak ezek a kincsek lappangva, rejtetten, de inkább a fröcsögő vér, a reccsenő állkapocs, a lehulló fehérenmú bilincsel a varázsdoboz elé minden este milliókat. Igen, Bergman 30 éve papírra vetett diagnózisa ma telitalálatnak tűnik, a kigyó bőre még mozog, de a legnépszerűbb olvasmányok szerzői az amerikai szórakoztatóipar vezető egyéniségei (Cook, King, Steel), hogy a tv- és zíműsorok, illetve a füzetes regények kínálatáról ne is beszéljünk. Kultúránk utolsó évtizedének egyik legmarkánsabb változási tendenciája – tartalmát és jellegét illetően egyaránt – az amerikanizálódás.

Mindez csupán a felszín, az eredmény pedig az egyre jobban látható törésvonal: mind többen kerülnek a középfokú és felsőoktatásba, de ugyanakkor makacsul újratermelődik a 8. általánost el nem végzők, a középiskolába egyáltalán be sem kerülők vagy onnan lemorzsolódók, összesen a megfelelő korosztály csaknem harmadát érintő leszakadók, a leendő funkcionális analfabéták, a majdani munkanélküliek, a lehetséges deviánsok csapata.

„A szél kihívásaira a fa gyökereivel válaszol” – jut eszembe Illyés Gyula egy mondata hazafelé tartva. A szelet, a kavargó port és szemetet évek óta érezzük, csípi a szemünket, vakarózásra és kapaszkodásra késztet. Tördeli a szél a száraz ágakat meg a friss hajtásokat, elmozdul a lombkorona, recseg a törzs, de vajon azok a bizonyos gyökerek bírják-e még, elég erősek lesznek-e a megmaradáshoz? Vagy rendületlenül loholunk Amerika után minden tekintetben? Ott manapság

a felnőtt lakosság csaknem egyötöde funkcionális analfabéta. (Ma még bőven 10% alatt vagyunk ebben a tekintetben.)

Hazaérve íróasztalomon a levélkupac tetején a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) lapjának legfrissebb száma (Reading Today) s benne egész oldalas cikk, Janet Towellnek, a Californiai Állami Egyetem professzorának tollából „Mi a mese?” címmel. „*A mesemondás olyan régi, mint a hegyek és olyan modern, mint az Internet.*” – kezdi a szerző. A cikk közepén egy fotó, melyen egy angliai múzeumban kosztümös gyerekek hallgatják a pódiumon ülő hivatásos mesemondó Margaret Beaumont-ot. Ugyanakkor a szövegből kiderül, hogy az USA-ban, Ausztráliában és az Egyesült Királyságban az utóbbi néhány évben ezrek lelkes részvételével tartanak mesemondó fesztiválokat a különböző korcsoportok számára. A szerző véleménye szerint a mesemondás iránti érdeklődés a 60-as, 70-es évek egyszerűséget kedvelő, gyökereket kereső hippy mozgalmaihoz nyúlik vissza, de az igazi megélnéülést az utóbbi években, az olvasási kedv csökkenését rögzítő vizsgálati eredmények által kiváltott reakciók hozták. Állítása szerint a mesemondás egyaránt élvezetes és hasznos a mesélőnek és a hallgatóságnak is, hiszen fejleszti a beszédkészséget, a képzeletet, az alkotókészséget, és bizonyára önbizalom-erősítő hatása is van.

Ahogy az már megszokhattuk a mindig nagyon gyakorlatias amerikaiaktól, az írás 20 pontban összefoglalja a mesemondás alapszabályait. (A mesemondás folyamán bizonyos kulcsszavakat és fordulatokat ismételjünk, bátran változtassuk hangunkat a szereplőkhöz, a helyzethez igazodóan, akár rikkantsunk vagy síkítsunk is, tudatosan építsük repertoárunkat, az ének és a váratlan, meglepő befejezés nagyon fontos, „mosolyogj és a hallgatóság is mosolyogni fog!” stb.)

Amit tehát még az Ebesi Általános Iskolában és sok egyéb helyen természetesen tudnak, gyakorolnak, évente ismételnék (tehát a gyökerek még tartják a szélcsavarta fát), azt Californiában már újra kell tanítani az egyetemen a leendő pedagógusoknak külön tanfolyamokon, múzeumi rendezvények keretében, mi több, a jó mesemondók adatait már a www hálózata is feltették.

Köszönjük a felejthetetlen órákat Bettina, Martina, Kitti és Anita, de egy kissé abban is reménykedünk, hogy néhány éven belül mi is rendezhetünk majd egy országos mesemondó fesztivált, ahol mellettetek Katalinok és Lászlók, Fruzsinnák és Ákosok, Klárák és Gézák, Erzsébetek és Jánosok, Ágnesek és Ferencek is mesélnek majd a kis gömböcőről, a Deszkavári királyfiról, Tündérszép Ilonáról és mindazon csodálatos történetekről, amelyek a képek, a szimbólumok nyelvén adják át nektek és nekünk azt a bölcsességet, értékrendszert, világlátást, melynek segítségével képesek lesztek a XXI. század konfliktusaival megbirkózva érett, szeretetre és munkára alkalmas felnőtt személyiséggé válni.

Ha így lesz, akkor talán nem teljesedik be Ingmar Bergman halott kígyót idéző fenyegető látomása.

Nagy Attila

A Főiskolai és Kari Könyvtárigazgatók Kollégiumának üléséről

Ülést tartott a *Főiskolai és Kari Könyvtárigazgatók Kollégiuma* 1998. március 4-én. A helyszín a Budapesti Tanítóképző Főiskola Könyvtára volt, s a résztvevők ezúton is köszönetet mondanak a vendéglátásért Fleckenstein Sándorné dr. könyvtárigazgatónak, aki egyúttal a levezető elnök tisztét is ellátta.

A rendkívüli összejövetelt az tette indokolttá, hogy a Könyvtári (Kulturális) Törvény megjelenése után felgyorsulóban vannak a könyvtári élet eseményei, és a követő jogszabályok megalkotásánál fokozottan szükséges a főiskolai és kari könyvtárak képvisellete. Az új törvény kapcsán egyéb feladatok is jelentkeznek, például a főiskolai könyvtárak nyilvánosságának kérdése vagy az országos dokumentum-ellátásban betöltött szerepük. Szükségessé vált a Kollégium formai működésének helyreállítása is az operatív elnökség felállításával és az elnökválasztással.

Több elnökjelölt közül a szavazólapra Vadászné Varnyú Anikó, a Pannon Agrártudományi Egyetem Állattenyésztési Kar Könyvtárának igazgatója és dr. Voit Pál, a tatabányai Modern Üzleti Tudományok Főiskolájának könyvtárvezetője neve került. A titkos szavazás eredményeképpen minimális különbséggel **dr. Voit Pál nyerte az elnökválasztást.** Az új elnökséget az egyes szakterületek képviselőiből szavazták meg az ülés résztvevői. **Elnökségi tag** lett: **Vadászné Varnyú Anikó; Jehoda Imola,** a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar Könyvtárának vezetője; **dr. Orosz Ágnes,** az Államigazgatási Főiskola Könyvtárának igazgatója, **Márkus Júlia,** a Széchenyi István Főiskola Könyvtárának vezetője. A tanító- és óvóképző főiskolákat **dr. Knorné Csányi Zsuzsanna,** a Jászberényi Tanítóképző Főiskola Könyvtárának igazgatója képviseli a jelenleg 53 tagot számláló szervezet elnökségében.

Némethné Falusi Erzsébet, a Gépipari és Automatizálási Főiskola könyvtárigazgatója 1993 óta töltötte be az elnöki posztot, eddigi munkáját Balogh Margit, a Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézet Könyvtárának vezetője és az új elnök köszönte meg.

Az általános érdekvédelmen túl a Kollégium munkájának kiemelt területe kell legyen az akkreditációs munka és az integrációs feladatok segítése, a felsőoktatás fejlesztésén belül a főiskolai és kari könyvtárak infrastrukturális fejlesztésének figyelemmel kísérése, a célzott állománygyarapítási támogatások elemzése, a kredit rendszer bevezetése kapcsán a könyvtárakra háruló feladatok megoldásának támogatása.

Az új elnökség megbízást kapott a Kollégium tagjaitól a bejegyzett társadalmi szervezetté válás optimális módozatainak kidolgozására, egy jövőképet tartalmazó vitaanyag elkészítésére. Az elnökség fel kívánja venni a kapcsolatot a jelenleg még nem tag főiskolai és kari könyvtárigazgatókkal is.

dr. Voit Pál
az FKKK elnöke

Szép magyar térkép 1997

Már a régi görögök is ismerték a bőrt – csúfolta Karinthy a tudományos ismeretterjesztést, és csúfolta – őt idézván – Szerb Antal Karinthyt. Nos, a térképet már jóval a görögök előtt is ismerték, és azzal a lendülettel, amivel kimutatható, hogy a sumér cserepek nem könyvek, hanem könyvtári katalógusok voltak, kimutatható az is (persze sokan ki is mutatták), hogy az őskorban is ismert volt a térkép, voltak kőre, csontra, bőrre stb. karcolt térképek a cromagnoni barlangok előtt és mélyén, voltak pálcika-, csomó- és százféle egyéb térképek. Közismert az a II. Ramszesz fáraó korából való térkép (Kr.e. 14–13. sz.), amely a núbiai aranybányák felé vezető utakat ábrázolja – papiruszon. Ehhez képest még a Kr.u. 17. században sem igen sokat segített a hadvezéreken, kereskedőkön (távolságiakon persze) koruk számos remekbe sikerült térképe. Golo Mann írja Wallenstein-monográfiájában, hogy a spanyol hadak vezetői ugyan mindenkor pontosan célba érkeztek, ám a térképeket nemigen használhatták fel – mondjuk – Németalföld felé vezető hosszú útjaikon, hiszen azok különös, nem létező tavakat és folyókat is ábrázoltak kecsesen, valóságosokat pedig nem tüntettek fel, stb. (A magyar olvasó emlékezhet térképológia tárgykörben Arany János Nagydai cigányokjára, abban is Puck uram térképolvasási telitalálataira.) Ma már persze egészen más a helyzet, és a közeljövőben még másabb lesz a térinformatika tömeges alkalmazásával (a térinformatikáról ma legjobban Kertész Ádám A térinformatika és alkalmazásai című, Bp. Holnap Kiadó 1997. remek monográfiájából tájékozódhat az olvasó). Egy szó mint száz, mára a térkép tényleg használható és millióféleképp használt szerszámmá vált, és úgy tűnik, a térképnek ez az útja megállíthatatlan. Ehhez képest megmaradt, sőt felsokszorozódott a térképnek még a 18. században is meglévő azon tulajdonsága, hogy egyszerűen szép. Lehet, a Balaton északról délre láttatik rajta terjedelmesebbnek, lehet, hogy a Tihanyi félsziget szigetként emelkedik ki belőle, ám mindennek ellenére, sőt talán mindennek következtében, gyönyörű felületmegdolgozás, kápráztatóan szép grafika minden rendes – sajnos régi – térkép. De talán összeegyeztethető a legmagasabbrendű esztétikum és a szerszámszerű hasznosság, a grafikai csoda és a maximális precizitás. Talán lehetséges olyan térképeket készíteni, amelyek csak úgy ontják a megbízható, hű információkat, és amelyek ugyanakkor szemet-szívet melengetően szépek. Hogy valóban lehet-e, erre tesz kísérletet évenként az a díjkiosztással egybekötött kiállítás, amelynek ezideig legfrissebb eseménye a Lázár Deák Térképészeti Alapítvány és az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának „Szép magyar térkép 1997” című kiállítása és díjátadási ünnepsége volt. Az 1998. március 24-én megrendezett eseményre a Budavári Palotában került sor, igen sok, szemmel láthatóan intenzív érdeklődést tanúsító meghívott, vendég, jólértésült és csellengő jelenlétében. A zsűri, amelynek tagjai a szakma első vonalából valók voltak (Poprády Géza, az OSZK főigazgatója volt az elnök, tagok Földi Ervin, a FÖMI ny. tanácsadója, Györffy János egyetemi docens, Jankó Annamária, a Hadtörténeti Múzeum Térképtárának

igazgatója, *Karsay Ferenc*, az FTV ny. főmérnöke, *Keresztesi Zoltán*, az MTA FKI osztályvezetője, *Patay Pálné*, az OSZK Térképtárának ny. vezetője), bonyolult, többismeretlenes egyenletet volt kénytelen megoldani. Hiszen az LDTA és az OSZK által meghirdetett pályázatra igen nagy mennyiségben, és – ha ez lehetséges – még nagyobb változatosságban érkeztek be a pályaművek, amelyek szinte kivétel nélkül szakmai remekek voltak, és amelyekkel szemben igen-igen nehéz volt egységes mércét találni. Az egyik ezért, a másik valami egészen másért tűnt kiemelkedő értékűnek, amit szépen mutat a zsűri által végül is kialakított díjazási sorrend és indoklás. Az első díjat, az 1997 legszebb térképének kitüntető címét a *Győr-Moson-Sopron megye* című, a Paulus Térképszerkesztő Iroda által készített térkép kapta, „a terület újszerű megjelenítése miatt, továbbá a térkép eredeti kivágata, díszítő elemei, színhatása és grafikai kidolgozása, valamint hátoldali adatközlése alapján”. Másodiknak futottak be az *Elkerülhető halálozási okok atlasza* (a KSH kiadásában, angol nyelven megjelent, több, mint 300 térképet tartalmazó atlaszról van szó, amelynek szakmai csodáin kívül egységes színhasználatát is kiemelte a zsűri döntése), valamint az *Ábel Térképészeti Kft. Székegyföld* című országrész-térképe (amellyel kapcsolatban a zsűri – többek közt – a turisztikai információk frissességét, a grafika finomságát és a síkrajzi objektumok ábrázolásmódjának jelességeit emelte ki). De díjat (a harmadikat) kapott történelmi atlasz, dicséretet néhány fotó-várostérkép (Kiskörée, Mátészalkáé, Ceglédé), valamint egy tájfutó térkép is (Salgóvár-Medves).

Akik végignézték azután a kiállított – díjas, dicséretet kapott vagy egyszerűen csak beküldött térképek garmadáját – dicsérhették vagy szidhatták a zsűrit, vélekedhettek úgy, hogy lehetetlenül nehéz szakmai feladatot oldottak meg a zsűritagok kiválóan, de úgy is, hogy – bizony, bizony – nem egy térkép érdemelt volna legalábbis dicséretet, abban azonban bizonyosak és egységesek lehettek (voltak is), hogy kiemelkedő jelentőségű eseményen vettek, vehettek részt. Egy pillanatra centrumba, középpontba került a térkép mint olyan, és akik látták a kiállítást, azok számára ez a műfaj nem is sülyedhet immár véglegesen a háttérinformációk kódébe. Elsősorban épp a műfaj immáron ad oculos bizonyossággá vált sokoldalúsága, mérhetetlen gazdagsága okán. És talán ez is volt a kiállítás célja, együttal legfőbb hozadéka is. (VK)

A Budapesti Művelődési Központ „Módszertári Füzetek” sorozatának új kötetei:

SZAKMATÜKÖR – Helyzetkép a közművelődésről 400,- Ft

dr. Ferencz Győző: A kulturális intézmények **MUNKAJOGI KÉZIKÖNYVE** (munkaviszony, közalkalmazotti jogviszony stb) 600,- Ft

Antal Gábor: **SZABÁLYZATGYŰJTEMÉNY** költségvetési intézmények számára (alapító okirat, szervezeti szabályzat stb.) 800,- Ft

Megrendelhető: BMK 1518 Bp. Pf. 145 Tel.: 203-4644

E-mail: muvhazak@c3.hu